

„ABY BOLO ČO POVEDAŤ, MUSÍ TO BYŤ PODLOŽENÉ POZNANÍM A VÝSKUMOM“

Rozhovor s prof. PaedDr. Štefanom Šutajom, DrSc.

prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc.

Maroš Melichárek: Naša debata sa bude vyvíjať v dvoch smeroch (bez doplnenia vzhľadom na súčasnú politickú situáciu...). Jedným bude stredoeurópska história, jej možnosti a perspektívy, druhá súčasný stav vzdelávania študentov v historickej vede a možnosti ich uplatnenia. Aká kniha z dejín strednej Európy pre vás bola v poslednej dobe najviac inšpiratívna, v čom? Teoreticky by to mohol byť i film, či dokument...

Štefan Šutaj: - Nebudem sa venovať tým knihám, ktoré ma inšpirovali tým, že sa mi nepáčia. Aj ony totiž tvoria dôležitú inšpiračnú líniu, lebo ma iritujú. Z autorov, ktorí ma najviac zaujali v poslednom období by som spomenul aspoň troch. Paul Lendvai a jeho osobitný, zaujímavý a európsky pohľad na Maďarsko, Philipp Ther a jeho inšpira-

tívny pohľad na etnické čistky v modernej Európe a Roman Holec a jeho až rečnícky zaujímavý spracovaný pohľad na environmentálne problémy v 19. a na začiatku 20. storočia. V tomto „osmičkovom“ roku sa pretrhlo vrece aj v našom regióne s dokumentárnymi filmami, ale zaujímavým spôsobom bol pripravený cyklus českej televízie *Tretí republika* a z predchádzajúcich rokov snáď spomeniem zaujímavým spôsobom spracovanú „výpoved“ o vnímaní jedného úseku našich dejín *Felvidék – Horná zem*.

Maroš Melichárek: Kde sa v našom stredoeurópskom regióne cítite najlepšie a prečo?

Štefan Šutaj: - Jednoznačne sa najlepšie cítim na Slovensku, tu rozumiem tomu, čo sa tu hovorí, aj keď občas nerozumiem tomu, čo sa deje. Ideálny priestor pre pobyt sa pre mňa spája s mojimi pracovnými kontaktmi a záujmami a najmä preto sa najlepšie cítim v mestách v Českej republike, predovšetkým je to vždy krásna a inšpiratívna Praha a od skorej pracovnej mladosti „družobné“ mesto Opava. Vždy sa mesto a jeho krása snúbi s ľuďmi a priateľmi, a preto tieto mestá nemôžu chýbať medzi mojimi obľúbenými. Opava je navyše zaujímavá aj svojou architektúrou a umiestnením fakúlt Slezskej univerzity. Úplne z iného dôvodu patrí k mojim najobľúbenejším mestám Békešská Čaba. Mladosť som strávil v Michalovciach a zemlinske roviny sú zmenšenou verziou dolnozemskej pústy a Békešská Čaba zväčšenou verziou Michaloviec. Charakter mesta (aj keď Michalovce veľmi utrpeli socialistickou „modernizáciou“), kvitnúce lipy v máji a nádherné platany po celý rok mi pripomínajú mladosť a tridsať rokov príjemných pobytov a stretnutí s milými ľuďmi.

Maroš Melichárek: Ako by ste definovali koncept strednej Európy (východná, Balkán atď.) v prípade potreby objasniť ho napríklad hosťom z USA, Kanady,

resp. inej pre nás vzdialenej krajiny (existuje spolupráca i s japonskými kolegami) s odlišnou historickou skúsenosťou?

Štefan Šutaj: - Existuje viacero konceptov strednej Európy a v tomto rozhovore by snaha o vedecké vymedzenie regiónu nemohla byť úplná ani dôsledná, tobôž by nemohla obsahovať bibliografické odkazy na vedeckú a odbornú literatúru. Napriek tomu, že môj vzťah k Balkánu a napr. Čiernej Hore sa výrazne vylepšil s príchodom mojej novej doktorandky Jovany, najviac sa mi pozdávajú dve verzie interpretácie strednej Európy. V prvej má dôležitú úlohu historické vymedzenie viažuce sa na vyšehradskú dohodu zo 14. storočia (toto vymedzenie by však nemuselo byť viazané na súčasné štáty). V druhej verzii, „vyšehradská“ stredná Európa rozšírená o časti Rakúska a Nemecka, ktoré boli súčasťou historického prepojenia obchodných ciest, školských systémov, kultúrnych vzťahov. Stredoeurópsky región považujem skôr za záležitosť mentálnu a nie geograficko-politickú. Pokiaľ ide o mojich japonských spolupracovníkov, v tomto teréne nie sú žiadnymi nováčikmi a celkom jasne chápu kultúrne a historické súvislosti, v ktorých funguje Slovensko, ba aj so špecifikami východného Slovenska.

Maroš Melichárek: Ktorá osobnosť podľa vás buduje pozitívny obraz strednej Európy u nás a vo svete? Čím?

Štefan Šutaj: - V prvom rade by sme si mali položiť otázku, prečo by mal niekto v súčasnosti budovať akýkoľvek obraz strednej Európy, vrátane pozitívneho. Stred-

*Štefan Šutaj v rozhovore s riaditeľkou Inštitútu histórie FF PU Lubicou Harbuľovou a podpredsedom SHS pri SAV v Bratislave Petrom Švorcom na XIV. zjazde SHS v Prešove (2011).
Foto Martin Ďurišin*

ná Európa nie je geografický ani politický vymedzený administratívny celok a lídri štátnych útvarov, ktoré by sme mohli považovať za súčasť strednej Európy sa snažia budovať skôr obraz svojej krajiny. Aj Vyšehradská štvorka je skôr pragmatickým geograficko-politickým konštruktom, ktorý spájajú dočasné politické ciele. Nie je pevným zoskupením, ktoré by mohlo vyjadrovať spoločnú mentalitu a hospodárske, strategicko-politické záujmy toho, čo považujeme za strednú Európu, ba ani krajín, ktoré sú jej súčasťou. Navyše, Slovensko po vzniku samostatnej republiky z obavy pred maďarskou revizionistickou politikou nevyužilo niektoré možnosti (napr. Karpatký euroregión), ktoré sa vtedy vytvárali a nezískalo európsku podporu pre budovanie siete vedecko-výskumných a pedagogických inštitúcií, ktoré mohli pomôcť v pozdvihnutí Košíc na centrum stredoeurópskeho školstva a kultúry.

Maroš Melichárek: Ktorú osobnosť z dejín Československa, resp. stredoeurópskeho priestoru by ste rád pozval na kávu alebo pivo a prečo?

Štefan Šutaj: - Slovensko trpí na nedostatok „hrdinov“, ktorých by celá populácia mohla akceptovať ako nespochybniteľné osobnosti. Preto je slovenský „Pantheon“ taký chudobný. Uhorských panovníkov na piedestál nepovýšime, lebo boli „maďarskí“ (v historickej pamäti, ako sa u nás vytvorila, vrátane anjouvcov), habsburgovci boli „nemeckí“, slovenskí národovci 19. storočia málo európski (ešte s problematickým vzťahom k Židom) a jedni boli katolíci a tí druhí evanjelici, Šrobár a Hodža čechoslovakistickí, Hlinka a Tiso ľudáci, Husák a Dubček komunisti. Vzájomné animozity a stereotypy fungujúce v slovenskej spoločnosti znemožňujú ich akceptovanie v spoločnosti ako nespochybniteľných osobností. Ako tak, sa nám na piedestáli dejín zachránil M. R. Štefánik, aj keď u časti politických elít len preto, že zomrel veľmi mladý, a tak si ho mohli politické elity v historickej pamäti modelovať podľa svojej predstavy, aj keď neraz toto „ohýbanie“ dejín vyznievalo dosť problémovo. Nuž a Jurko Jánošík bol síce hrdina, ale zbojník a Matej Bel bol síce Slováčok, ale Uhor. Nikto nám nie je dobrý. Z toho vyplýva, že slovenským hrdinom môže byť iba mladý človek (nestačil sa skompromitovať svojou reálnou politickou činnosťou), ktorý zahynie hrdinskou smrťou. A o týchto je núdza. Preto, ak by som teraz potreboval dostať niekoho na pivo či kávu, tak to nebudú hrdinovia slovenských dejín, ale osobnosti slovenskej povojnovej demokratickej politiky, o ktorých sa teraz snažím zhromaždiť čo najviac materiálov, aby som napísal ich biografie. Veľmi vážne by som sa teda potreboval porozprávať s Jozefom Stykom, Emanuelom Böhmom, Emilom Ruskom, Andrejom Búzom a ďalšími, aby mi vysvetlili niektoré nevysvetliteľné detaily zo svojej politickej činnosti, na ktoré som pri výskume narazil. Určite by to bola lepšia investícia, ako platenie poplatku 14 € za fotografovanie denne v slovenských archívoch.

Maroš Melichárek: Ako vnímate súčasnú generáciu mladých slovenských historikov a v čom vidíte možný rozdiel oproti tendenciám spred 20 – 30 rokov? V čom sú výhody respektíve nevýhody spomínanej generácie?

Štefan Šutaj: - Pre nás, čo sa nachádzame v staršom strednom veku, je vek iba číslo a napriek tomu občas s hrôzou zistíme, že to, že sa cítime byť „mladí“ neznamena, že sme naozaj mladí. Vždy však existovali mladí starci a starí mladíci, aj keď aj interpretácia tohto výroku nie je taká jednoduchá, ako sa na prvý pohľad zdá. Mám

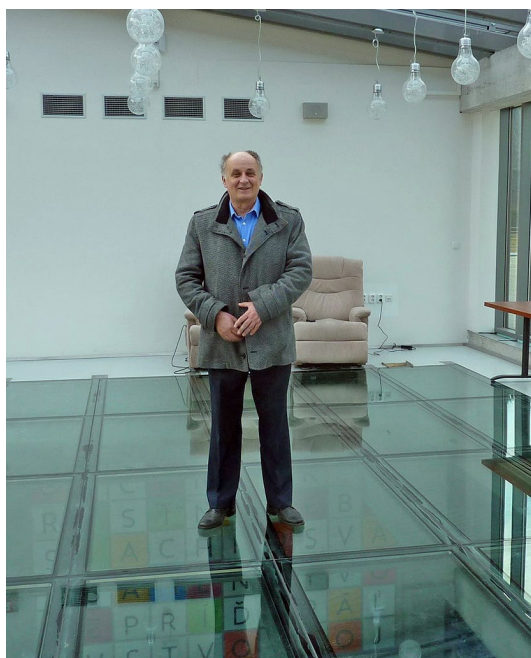

prof. Dr. Štefan Šutaj na Veľvyslanectve Slovenskej republiky v Budapešti, vpravo od neho veľvyslanec SR v Maďarsku Peter Weiss, prof. Dr. Ivan Halász, prof. Dr. László Szárka, vľavo prof. Dr. Peter Švorc

šťastie, že okolo mňa na „mojej“ katedre histórie, aj v Spoločenskovednom ústave SAV je množstvo mladých šikovných ľudí, ktorí ma napriek tomu, že som onálepkovaný nejakými titulmi a som „mierne“ starší, vnímajú (aspoň niektorí a aspoň si to myslím), skoro ako rovesníka. Rozdiel medzi časom mojej mladosti a súčasnosťou je predovšetkým v prežívaní novej doby. Prevratné zmeny v technike, spôsobe prežívania „každodennosti“. Terajšia mladá generácia má neuveriteľné možnosti pre svoju realizáciu, stáže, výskumné pobyty v zahraničí, môže nasávať priamo cudzie jazyky v cudzine, ale aj cez médiá (Hlas Ameriky sa na tranzistore počúval naozaj veľmi ťažko), to je popri slobode vyjadrovať svoje myšlienky, podľa môjho názoru, najväčšia vymoženosť, ktorú mladá generácia dostala po revolúcii v roku 1989. Spoločenský vedec do tohto obdobia mal svoje ideológiu vytvorené limity a aj pri cestovaní som sa nedostal ďalej ako po Kyjev, Budapešť a Krakov. V michalovskej knižnici v 70. rokoch mali vo francúzštine len spisy Juraja Dimitrova a nejaké verneovky s komentárom v ruštine. Čo je z toho plynúca nevýhoda? Asi to, že to časť mladých považuje za samozrejmú, z toho plynúca pohodlnosť a zníženie nárokov na seba. Jedna vec je, že vieme, čo povedať, ba dokonca, že to vieme povedať aj v cudzom jazyku, druhá vec je, aby bolo čo povedať, musí to byť podložené poznaním a výskumom.

Maroš Melichárek: Ako hodnotíte súčasný systém fungovania, vedenia a odmeňovania doktorandov na Slovensku, v čom vidíte rozdiel medzi SAV a univerzitami?

*Prof. Dr. Štefan Šutaj v Univerzitetnej knižnici
Katólickej univerzity v Ružomberku.
Výjazdové zasadnutie výboru SHS (2017)*

nené v rozpočte „vlastné“ prostriedky, ktoré môže použiť na svoj profesionálny rozvoj (štúdium, cesty, výskum). Rozdiely sa v súčasnosti vytvárajú skôr v nárokoch, ktoré školiace pracoviská (vysoké školy) vytvárajú pre svojich študentov. Vzhľadom k tomu, že som členom viacerých odborových komisií na rôznych vysokých školách a na ďalších sa ako oponent zúčastňujem na obhajobách dizertačných prác, musím konštatovať, že ide naozaj o výrazné rozdiely a študenti by mali naozaj zvažovať, na ktorej škole a u akého školiteľa svoje doktorandské štúdium absolvujú. Za negatívny dôsledok súčasného systému považujem, že posilňovanie formálnej stránky štúdia v treťou stupni nevedie k zvyšovaniu jeho úrovne, ale k tomu, že pre prax nie je získanie titulu PhD. znakom, že ide o vyzretého absolventa vedeckého odboru, ale v niektorých (mnohých) prípadoch iba to, že študent ukončil tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania.

Maroš Melichárek: Je možné efektívnejšie nastaviť bakalárske, magisterské či doktorandské štúdium, aby boli jeho absolventi „použiteľní“ v širšom profesionálnom svete na Slovensku alebo v zahraničí?

Štefan Šutaj: - Za najproblematickejšie považujem nastavenie učiteľských študijných programov. Päťročné štúdium rozdelené na bakalársky a magisterský stupeň napriek tomu, že sa zvyrazňuje potreba asistentov učiteľa, kde by sa mohli uplatniť bakalári, je neefektívne. Ba v košických podmienkach je ešte aj tento faktor negovaný špecifikom, že na bakalárskom stupni sa uskutočňuje medziodborové štúdium a až magisterský stupeň sa študuje ako učiteľský smer. Tento košický model považujem za neefektívny, nekompatibilný s ostatnými univerzitami na Slovensku a sťažujú-

ci „prieupustnosť“ a migráciu študentov tohto typu štúdia medzi UPJŠ a ostatnými univerzitami. Štvorročné nedelené štúdium učiteľstva, v ktorom by študent dostal základné poznatky zo študovaných odborov, pedagogiky, psychológie a odborovej didaktiky, vrátane kurzov moderných foriem vyučovania a využívania technických vymožeností, ktoré existujú v dnešnom svete, by boli podľa môjho názoru oveľa praktickejšie, ako to, čo existuje v súčasnosti. V dnešnej prebyrokratizovanej dobe je však ľahšie slovenskému školstvu vybaviť pohreb, ako cez všetky stupne výberových konaní a posudzovaní dosiahnuť zmenu systému, ktorý sa kritizuje už najmenej desať rokov.

Maroš Melichárek: Čo môžeme urobiť aby sme zabránili „masovému“ odlivu študentov najmä do ČR (v Brne je slovenčina skoro hlavným jazykom)?

Štefan Šutaj: - Pohyb študentov po Európe nie je nič nové. Veď vandrovky slovenských študentov patrili medzi slávne príbehy našich dejín, slovenskí študenti študovali na európskych univerzitách, v Bologni, na Sorbone, v Jene, Halle, Prahe a v Budapešti. K mladosti patrí snaha o poznávanie iných krajín, kultúr. Ak by som bol v tejto chvíli po maturite, pri všetkej úcte k svojim prešovským vysokoškolským pedagógom, by som sa usiloval dostať aj na trošku vzdialenejšiu školu, ako je tá v Brne. To je však len jedna stránka. Ako získať študentov na školu, v tomto je asi Prešovská univerzita vpredu pred ostatnými univerzitami, lebo jej vedenie pochopilo, že aj študenti zo zahraničia majú migrovanie v povahe a pre študentov z Ukrajiny, Rumunska, štátov bývalej Juhoslávie je Slovensko zaujímavý priestor. Podmienkou však musí byť, že dokážeme vytvoriť podmienky pre ich štúdium. Určite však cieľom našej vysokoškolskej politiky nemôže byť poskytovanie štúdia pre cudzincov. Ale tak pre nich, ako aj pre študentov zo Slovenska, môže byť zaujímavé, ak by mohli povedať, že študovali u významného profesora, stali sa súčasťou jeho „školy“, lebo je to človek známy v Európe, vo svete a je zárukou budúceho kariérneho postupu. Svet je v súčasnosti otvorený a Slovensko je jeho súčasťou. Pre mladšiu strednú generáciu (pri mnou vytvorenej klasifikácii, podľa ktorej som ja staršia stredná generácia) to nie je cieľ nereálny, ale bude potrebné veľa úsilia, aby ho bolo možné dosiahnuť. S tým súvisí aj akceptovanie, že žijeme vo svete, v ktorom „sa dobro chváli samo“, médiá na počkanie tvoria nepriateľov, hrdinov, osobnosti s „charizmou“ a dokážu spropagovať veci, ktorých propagácia vo vedeckom svete trvala desaťročia. Či je toto tá správna cesta, nie som presvedčený, ale svet je každý deň iný.

Maroš Melichárek: Na čom práve teraz pracujete, čomu sa momentálne venujete? Aké máte vyhliadky do budúcnosti? Sú ešte témy ktoré vás vyslovene lákajú?

Štefan Šutaj: - Ako vždy, aj v súčasnosti mám rozpracovaných viacero projektov. Na CSPV SAV mám rozpracované publikačné výstupy o etnicite s ambíciou pripraviť monografiu o národnostnej politike na Slovensku na začiatku 21. storočia. Na katedre histórie je to dokončenie projektu o osobnostiach slovenskej demokratickej politiky po druhej svetovej vojne, ktoré súviseli s Košicami. Dosť času mi zaberajú priame (doktorandka), či nepriame (doháňanie restov v anglickom jazyku) aktivity, súvisiace s projektom Horizont 2020, ktorý pre Katedru histórie FF UPJŠ získal kolega Martin Pekár a na ktorom sa „musím“ s radosťou podieľať. Vyhliadky do

budúcnosti – to závisí od uhla pohľadu. Ak by sme na pozreli cez čierny humor, tak minulý týždeň som vyradil zo svojho adresára v mobile asi 30 priateľov a spolupracovníkov, ktorí sa v posledných piatich rokoch odobrali na druhý svet. Pretože ja som aktívny „prdôch“ (pracujúci dôchodca), moje plány nemajú konca kraja. Najaktuálnejší bude, ak prejde cez posudzovanie komisie VEGA, projekt týkajúci sa výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Podarilo sa mi dať dokopy veľmi pekný výskumný kolektív (intelektuálne aj fyzicky – šesť žien a ja), ktorého cieľom je pripraviť niekoľko zaujímavých výstupov vrátane výslednej synteticko-analytickej monografie. V mojom zozname je ďalších cca 70 výskumných nápadov týkajúcich sa slovenských, európskych aj regionálnych dejín a biografii osobností demokratickej politiky po druhej svetovej vojne, ktoré by mali skončiť vedeckými štúdiami a niektoré aj monografiami. Na to, aby som ich dotiahol do konca, však budem potrebovať ešte veľa, veľa rokov práce a tak dúfam, že spomínaní priatelia na mňa ešte „trošku“ počkajú a mne sa podarí pripraviť práce, ktoré budú mať zmysel.

Pán profesor, v mene redakcie internetového časopisu Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove – DEJINY Vám ďakujem za rozhovor.

S prof. PaedDr. Štefanom Šutajom, DrSc., sa zhováral Maroš Melichárek.